

Nr 4

Utlåtande i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

För den enligt § 42 mom. 2 riksdagsordningen lagutskott åliggande granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning ha båda kamrarna till lagutskott hänvisat justitieombudsmannens vid innevarande riksdag avgivna berättelse angående justitieombudsmansämbetets förvaltning under år 1957.

Första lagutskottet, som verkställt granskningen, har för ifrågavarande ändamål från justitieombudsmansexpeditionen mottagit dels de diaries, vilka år 1957 förts i nämnda expedition, dels protokoll över de av justitieombudsmannen under året verkställda inspektionerna, dels ock expeditionens registratur för samma år. Därjämte ha på särskild begäran handlingarna rörande vissa av justitieombudsmannen handlagda ärenden hållits utskottet till handa.

Över den numera fullbordade granskningen får utskottet härmed avgiva utlåtande.

I ämbetsberättelsen meddelas till en början att justitieombudsmannen Alfred Bexelius begagnat sig av semester under tiderna den 18 februari—den 2 mars och den 1—den 21 augusti samt åtnjutit ledighet för utförande av honom anförtrott offentligt uppdrag under tiderna den 11—den 16 mars och den 25—den 29 juni. Under nämnda tider har justitieombudsmannens av riksdagen utsedde ställföreträdare, hovrättsassessorn Ulf Lundvik, förestått ämbetet. För att få tillfälle att ägna erforderlig tid åt de ur principiell synpunkt viktigaste ärendena och för att nedbringa balansen har justitieombudsmannen vidare med stöd av 24 § andra stycket instruktionen för riksdagens ombudsmän uppdragit åt Lundvik att under tiden den 30 september—den 29 december förrätta å ämbetet ankommande göromål med avseende å ärenden vilkas avgörande justitieombudsmannen icke själv förbehållit sig.

Ämbetsberättelsen upptager en redogörelse för ärenden, som bedömts vara av mera allmänt intresse, samt vissa anmärkningar, vilka framställts vid inspektioner eller hos justitieombudsmannen verkställda utredningar. Justitieombudsmannen anmärker, att ämbetets verksamhet i enlighet med önskemål, som uttalats av riksdagen, under de senaste åren inriktats på förvaltningen i väsentligt större utsträckning än tidigare. Med hänsyn till det betydande antal ärenden av detta slag, som numera förekomma vid ämbetet, har justitieombudsmannen — för vinnande av större överskådlighet — ansett ändamålsenligt att uppdelat redogörelsen för avgjorda ärenden på två avdelningar, den ena avseende ärenden rörande domstols-, åklagar- och exekutionsväsendet ävensom fångvården samt den andra avseende ären-

den rörande de administrativa myndigheterna. Enligt vedertagen ordning innehåller berättelsen i fråga om åtal redogörelse endast för sådana, vilka under året blivit slutligen avgjorda eller i någon instans prövade.

I ämbetsberättelsen äro vidare intagna av justitieombudsmannen under år 1957 gjorda framställningar till Konungen. Framställningarna ha avsett

1) bättre tillgodoseende av skyddskonsulents behov av kännedom om den, som dömts villkorligt med övervakning utan att personundersökning ägt rum i målet, m. m.;

2) vissa jävsfrågor inom civilförsvaret;

3) åtgärder till förhindrande av störande buller från trafik med motorcykel och moped;

4) ändamålsenligheten av den i 13 § lagen om fri rättegång stadgade återbetalningsskyldigheten i vissa fall för part, som åtnjutit fri rättegång;

5) översyn av lokala föreskrifter rörande vatten och avlopp;

6) brist i 24 § lagen den 4 juni 1954 om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna; samt

7) ändring av 2 § lagen den 24 maj 1929 om tillsyn över stiftelser.

Därjämte anmäles, att justitieombudsmannen avgivit yttrande över betänkande med förslag till instruktion för riksdagens ombudsmän.

Under sina ämbetsresor år 1957 har justitieombudsmannen inspekterat fångvårdsstyrelsen;

länsstyrelsen i Södermanlands län samt landsfogden, länsarkitekten, lantbruksnämnden och intendenten för utskänkningsärenden i samma län;

lantmäterikontoret i Södermanlands län och distriktslantmätaren i Nyköpings distrikt;

rådhusrätten, stadsfiskalen och stadsfogden i Nyköping;

Nyköpings domsaga;

fångvårdsanstalten i Nyköping;

landsfiskalerna i Rönö, Villåttinge och Trosa distrikt;

kommunalborgmästarna i Flen, Oxelösund och Trosa; samt

Kinds och Redvägs domsaga.

Tjänstförrättande justitieombudsmannen Lundvik har inspekterat rådhusrätten i Malmö;

Torna och Bara domsaga; samt

rådhusrätten i Ystad.

Justitieombudsmannen anmärker att det hade varit önskvärt, att inspektioner kunnat verkställas i större utsträckning än som skett under år 1957. Den stora arbetsbördan hade dock tvingat honom att på sätt skett begränsa denna del av verksamheten, vilken han dock hoppades snart kunna ge väsentligt större omfattning.

Över de under 1957 handlagda klagomålen och anställda åtalen m. m. meddelas i berättelsen följande översikt:

»På sätt framgår av ämbetsberättelsen till 1957 års riksdag uppgick antalet av de från år 1956 till 1957 balanserade under handläggning härstädes varande ärendena till 207

Antalet under år 1957 diarieförda ärenden har uppgått till 1 009 (mot 704 under år 1956). Av dessa avsågo 30 justitieombudsmansämbe- tets organisation och dylikt. Av återstående 979 under år 1957 diarieförda ärenden ha anhängiggjorts

genom klagomål	757
på grund av tidningsartiklar	24
på grund av anmärkning vid inspektion eller eljest	198
Summa balanserade och inkomna ärenden 1 186	

Tabell över de verksamhetsområden som berörts av de under år 1957 diarieförda ärendena¹

Verksamhetsområden	Klagomål	JO:s initiativ	Summa
<i>Domstolsväsendet (utom förvaltningsdomstolar)</i>	125	55	180
<i>Åklagarväsendet</i>	111	18	129
<i>Polisväsendet</i>	99	18	117
<i>Exekutionsväsendet</i>	38	8	46
<i>Fångvården</i>	63	29	92
<i>Medicinalväsendet: sinnessjukvården</i>	100	7	107
<i>i övrigt</i>	22	1	23
<i>Nyktershetsvården</i>	14	5	19
<i>Barna- och ungdomsvården</i>	8	2	10
<i>Byggnadsväsendet</i>	6	3	9
<i>Hysesregleringen</i>	21	—	21
<i>Lantmäteriet</i>	9	2	11
<i>Skolväsendet</i>	12	2	14
<i>Taxeringsväsendet</i>	22	17	39
<i>Administrationn i övrigt (avseende andra ärenden än de ovan nämnda)</i>			
<i>centrala statliga verk och nämnder</i>	33	2	35
<i>länsstyrelser</i>	34	43	77
<i>andra lokala organ</i>	24	5	29
<i>Statens affärsdrivande verk</i>	16	1	17
<i>Kyrkliga myndigheter</i>	13	3	16
<i>Kommunala myndigheter (i övrigt)</i>	22	1	23
<i>Kungl. Maj:t och riksdagen</i>	20	—	20
<i>Enskilda personer</i>	31	—	31

¹ Åtskilliga ärenden ha avsett flera verksamhetsområden.

Av ovan berörda 1 186 ärenden ha under år 1957:

1) till annan myndighet överlämnats	11
2) såsom återkallade avskrivits	9
3) utan åtgärd avskrivits	134
4) efter vederbörandes hörande eller efter annorledes verkställd utredning avskrivits	497

5) till åtal hänvisats	4
6) föranlett åtgärd för disciplinär bestraffning	2
7) föranlett åtta framställningar till Kungl. Maj:t	17
8) föranlett rättelse, påpekande, erinran eller annan åtgärd	214
och äro vid 1957 års slut:	
9) i avbidan på infordrad förklaring, påminnelse av avgivande eller annan utredning vilande	117
10) i avbidan på domstols eller myndighets beslut vilande	41
11) på prövning beroende	140
	Summa 1 186

För nedan angivna fel eller försummelse i tjänsten har förordnats om åtal mot:

1) en vice ordförande i statens hyresråd för dröjsmål vid expediering av utslag;

2) en tillförordnad polismästare för olaga omhändertagande av alkoholmissbrukare;

3) ett hovrättsråd för det han vid avgivande av infordrad förklaring till justitieombudsmannen ärekränkt enskild person; samt

4) en landshövding och en landssekreterare för felaktig tillämpning av 1925 års bolagsförbudslag.

5) Därjämte har jag — beträffande en överläkare, som av medicinalstyrelsens disciplinnämnd tilldelats varning för det han i 19 fall i strid mot vetenskap och beprövad erfarenhet företagit operativa ingrepp på kvinnor, vilka ingrepp med något undantag varit av beskaffenhet att medföra sterilitet — överlämnat handlingarna i saken till statsåklagaren i Stockholm för inledande av förundersökning med anmodan att, om åklagaren efter slutförd undersökning funne, att överläkaren kunde på sannolika skäl misstänkas för vad som disciplinnämnden lagt honom till last, väcka åtal mot honom.

Vidare har åtgärd för disciplinär bestraffning vidtagits mot:

6) en kriminalassistent för överskridande av befogenhet såsom polisman; samt

7) en förste kriminalassistent för oriktig rapport till förman att delgivning enligt 23 kap. 18 § RB skett med person, som misstänkts för brott.»

Rörande arbetsbalansen anmärkes i berättelsen, att antalet under år 1957 avgjorda ärenden vore icke oväsentligt större än under tidigare år eller 888 mot 631 under år 1956. Likväl hade antalet till år 1958 balanserade ärenden stigit till 298 från 207 vid närmast föregående årsskifte. Orsakerna till denna ökning av balansen vore flera. Antalet klagomål hade stigit från 598 under år 1956 till ej mindre än 757 under år 1957 och antalet ärenden, som upptagits på JO:s initiativ, från 81 till 222. Det vore självfallet att denna ökning av antalet ärenden — vilken icke hade sin grund i det för-

hållandet att justitieombudsmansämbetets tillsyn utsträckts även till kommunala befattningshavare — väsentligt påverkat arbetsbördan. Denna hade även ökat genom att motivering för träffade avgöranden numera lämnades i de flesta fall. Slutligen finge såsom förklaring till den ökade balansen nämnas att av de ärenden som avgjorts under år 1957 ett betydande antal varit av särskilt vidlyftig och invecklad beskaffenhet. Det borde emellertid framhållas att det övervägande flertalet av de balanserade ärendena inkommit under det senare halvåret 1957.

Berättelsen upptager vidare meddelande därom, att under 1957 någon förklaring av lag, i den ordning § 20 regeringsformen bestämmer, icke blivit meddelad av Kungl. Maj:t.

I särskild ordning har av justitieombudsmannen till riksdagen överlämnats förteckningar över dels vilka av föregående riksdagar fattade beslut och gjorda framställningar, som blivit under det sistförflutna året av Kungl. Maj:t gillade och föranlett bestämmelsers utfärdande eller annan åtgärd, dels ock vilka beslut och framställningar som icke blivit för Kungl. Maj:t föredragna eller av Kungl. Maj:t prövade. Dessa förteckningar som tidigare alltid fogats vid ämbetsberättelsen såsom bilagor ha av praktiska skäl och ur kostnadssynpunkt ansetts böra tryckas särskilt för sig.

Utskottet. Å s. 30 o. ff. i ämbetsberättelsen redovisas ett av justitieombudsmannen avgjort ärende, avseende bl. a. fråga i vilken omfattning domare må biträda annan med uppsättande av rättegångsskrifter. I ärendet förelåg misstanke att en domare utom tjänsten lämnat en rättssökande sådant biträde med avseende å omkring 45 rättegångsskrifter, tillkomna under en tidsperiod av något mera än fyra månader. Såsom framgår av redogörelsen har justitieombudsmannen väl funnit ett sådant förfarande klart olämpligt men icke ansett detsamma vara av den beskaffenhet, att det omfattades av det i 51 a § arbetsordningen för rikets hovrätter år 1954 upptagna stadgandet om förbud för lagfaren befattningshavare att idka advokatverksamhet. Att förfarandet eljest skulle kunna anses utgöra straffbart tjänstefel enligt 25 kap. 4 § strafflagen har justitieombudsmannen funnit tveksamt samt uttalat, att ett sådant bedömande torde stå i mindre god överensstämmelse med den grunduppfattning av nämnda lagrum, varå bestämmelserna i 51 a § angivna arbetsordning vilade.

Utskottet, inför vilket justitieombudsmannen muntligen redogjort för sitt ställningstagande i ärendet, har icke något att erinra mot justitieombudsmannens handläggning av förevarande ärende. Emellertid vill utskottet understryka betydelsen av att domare avhåller sig från all sådan verksamhet, som är ägnad att rubba förtroendet för honom och för domstolarna. Särskilt betänkligt ur denna synpunkt måste det anses vara om domare — bortsett från enstaka fall av biträde åt anhöriga eller eljest närstående — inlåter sig på sådan verksamhet som avser biträde åt rättssökande med företagande av åtgärder, vilka äga samband med rättegångsmåls förberedande eller

bedrivande. Även till synes mindre omfattande åtgärder i detta avseende kunna mången gång vara ägnade att sätta förtroendet för rättskipningen i fara. Nu berörda fall synes utskottet kunna ge anledning ifrågasätta om gällande bestämmelser tillräckligt begränsa domares möjligheter att utom tjänsten bedriva verksamhet av här avsett slag. Utskottet vill därför framhålla angelägenheten av att justitieombudsmannen, såsom han ock själv förklarar sig ha för avsikt, ägnar nu berörda spörsmål fortsatt särskild uppmärksamhet.

Utskottet har med intresse och tillfredsställelse uppmärksammat, att justitieombudsmannen, såsom framgår av en närmare redogörelse i ämbetsberättelsen, företagit en omfattande undersökning rörande åklagarnas och domstolarnas tillämpning av lagstiftningen om trafikonykterhet, avseende bl. a. det viktiga spörsmålet huruvida och i vad mån det med tillräcklig grad av säkerhet låter sig göra att av alkoholkoncentrationen i en motorförarens blod vid tidpunkten för blodprovstagning draga slutsatser om den vid en viss körning förekommande blodalkoholhalten, vilken är av avgörande betydelse för den rättsliga bedömningen. De uttalanden justitieombudsmannen gjort i anslutning till undersökningen synas kunna bli till god vägledning för praxis.

Vid den granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, som utskottet grundlagsenligt förehaft, har icke någon anledning till anmärkning förekommit, vilket utskottet härmed för riksdagen
anmäler.

Stockholm den 5 februari 1958

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Lindblom, fru Gärde Widemar, herrar Lindgren, Erik Svedberg, Magnusson, Arvidson och Mogård;

från andra kammaren: herrar Rylander, Landgren, Gezelius, fru Johansson, herrar Onsjö, Lundqvist, Svensson i Krokstorp och Eliasson i Stockholm.